

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2\(100\)-55-60](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2(100)-55-60)
УДК 378.147 [780.616.432 : 78] : 7.071.1 (477) : (7.091.6 : 005.22)

Гринчук Ірина Павлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, Тернопіль, Україна;
<https://orcid.org/0000-0001-5383-8665> iryna.hk77@gmail.com

ФОРТЕПІАННА МУЗИКА УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ: РЕПЕРТУАРНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

Піднято актуальну тему оновлення репертуарного методичного забезпечення виконавських інструментальних класів, інформативного музикознавчого й теоретико-методичного супроводу навчально-методичних посібників, зошитів-посібників, адресованих майбутнім учителям музичного мистецтва, педагогам спеціальних мистецьких закладів та загальноосвітніх шкіл.

Увагу зосереджено на фортепіанному репертуарі з творів українських композиторів у стильовому, жанровому, інтерпретаційному зрізі. У контексті проблеми створення підручників представлено змістовне наповнення серії авторських навчально-методичних посібників, укомплектованих за стильовим і жанровим підходами, за монографічним принципом (фортепіанні твори М. Вериківського), які охоплюють репертуар із творів композиторів долисенківського періоду – до зразків фортепіанної музики сучасних митців.

Зроблено висновки про перспективність укладання навчально-методичних посібників репертуарного типу, зокрема на матеріалі української фортепіанної спадщини, авторських посібників-зошитів для організації слухання музики, орієнтованих на сучасні виклики мистецької освіти.

Ключові слова: фортепіанна музика, українські композитори, виконавський та педагогічний репертуар, навчальні посібники.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Розгляд музикознавчих розвідок щодо етапів та змісту процесу створення української фортепіанної літератури свідчить про його «органічне включення» в європейський контекст як репрезентації «універсального» в контексті загальнокультурних динамічних явищ становлення епохальних та історичних музичних стилів (за М. Михайловим) [10], тенденцій міжнародних мистецьких взаємовпливів на різних рівнях, зокрема композиторської діяльності, виконавства, педагогіки.

Можемо прослідкувати, що процес творення зразків української фортепіанної музики є свідченням виокремлення явища «унікального, самоідентифікаційного» як репрезентації процесів «кристалізації» ознак національного музичного стилю, феномена української музичної мови (І. Ляшенко, О. Козаренко [7], Л. Корній і Б. Сютя [8], О. Бенч та ін.), становлення національних виконавських та педагогічних шкіл (Н. Кашкадмова [5], Н. Гуральник, В. Шульгіна та ін.).

Феномен національного стилю в музиці отримав узагальнення в працях Н. Герасимової-Персидської, Ю. Ясиновського, О. Цалай-Якименко та ін., в узагальнюючій монографії О. Козаренка [7].

Так, досліджуючи явище національної музичної мови як семіологічної системи, О. Козаренко акцентує «вивчення окремих національних форм музичного комунікату: перехід від історії стилів до «історії ментальностей» [7, с. 26], синтез різновидів «чуття»-прочитання музичного тексту в одночасній співдії структурного (гештальтного), поетичного (функційно-контекстуального) та метафізичного (арихетипального) аналізу.

Загальномузикознавчі підходи до проблеми національного музичного стилю знаходять конкретизацію на прикладі музично-теоретичного й виконавського аналізу зразків української фортепіанної літератури, зокрема в працях М. Дремлюги, В. Клини [6], Н. Кашкадмової [5], О. Лігус, О. Олійник, Н. Ревенко, Л. Свірідовської, О. Фрайт, М. Ілечко та ін., дослідників-укладачів репертуарних хрестоматій:

Постановка проблеми. Фортепіанна музика українських композиторів – визначний і багатогранний феномен національної культурної спадщини – була і залишається предметом історико-культурологічних та музикознавчих студій, матеріалом для низки музично-педагогічних і методичних розробок.

Окремий напрямок сучасних досліджень, репрезентований у наукових публікаціях, у відповідних навчаль-

но-методичних посібниках тощо, спрямований на виконавсько-інтерпретаційний та дидактично-методичний аспекти означеної проблеми. На нашу думку, це демонструє актуальність завдання аналізу процесів становлення та модифікації різних жанрів української фортепіанної музики в «національному» та «загальноєвропейському зрізі», екстраполяції музикознавчих пошуків на завдання сучасної мистецької практики.

М. Степаненка, Т. Завадської і О. Козачук [12], У. Молчко, О. Німилевич, О. Рапіти, Л. Філоненка [1] та низки інших.

Педагогічна проблематика аналізу та інтерпретації різностильових творів українських композиторів, зокрема тих, у яких поєднуються загальностильові ознаки та яскраво виражені характеристики національного стилю, представлена у працях з філософії мистецької освіти (О. Рудницька, О. Олексюк та ін.), у дослідженнях з теорії і практики мистецької освіти (Г. Падалка, В. Шульгіна, Л. Масол [9] та ін.).

Методичний аспект проблеми аналізу та інтерпретації творів різностильових творів українських композиторів реалізується у програмових та методичних розробках з різних аспектів музично-естетичного виховання, творчого розвитку школярів, організації різновидів діяльності та активностей на уроках мистецтва, у авторських розробках та ін.

Мета статті – представити авторські підходи до укладання навчально-методичної літератури для майбутніх учителів музичного мистецтва, педагогів спеціальних мистецьких закладів та загальноосвітніх шкіл на матеріалі фортепіанних творів українських композиторів.

Виклад основних положень. Основною ідеєю підготовленої серії навчально-методичних посібників із фортепіанних творів українських композиторів різних періодів є спроба репрезентації процесу становлення українського фортепіанного репертуару з акцентом на єдності зазначених вище феноменів «універсального» та «унікального, самоідентифікаційного».

Так, піаністика України ХХ ст. у виконавському, педагогічному, репертуарному аспектах (зокрема на прикладі митців Західної України) органічно «вписана» в загальноєвропейський музичний контекст завдяки низці чинників. Серед них: навчання у провідних композиторів та педагогів європейських столиць; активна концертно-гастрольна діяльність в Україні і в Європі; безпосередня творча діяльність плеяди українських виконавців, композиторів та педагогів у діаспорі, яка зберігала і розвивала культурні традиції «материни», модифікувала їх відповідно до

загальноєвропейських і світових музичних тенденцій.

Представимо змістове наповнення серії посібників, започаткованої нами у 2013 р. Перші два випуски (під грифом МОН України) включали окремі фортепіанні мініатюри і по 2 цикли, які репрезентували фортепіанну творчість українських митців другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Ці рубрики стали основними для усіх наступних випусків [16], оскільки є найбільш актуальними в роботі в класі фортепіано, для проведення практичних занять з фахових дисциплін у ЗВО. Зокрема, з методики музичного мистецтва, авторського курсу «Основи музично-педагогічних досліджень», який реалізується в освітньому процесі Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, для організації педагогічної практики як матеріал для слухання музики, проведення музичних бесід, уроків-концертів та ін., як експериментальний матеріал для підготовки магістерських досліджень тощо.

Прикладом цінного художньо-педагогічного матеріалу є цикли В. Барвінського, Н. Нижанківського, М. Колесси, А. Кос-Анатольського, М. Скорика, маловідомі в широкій практиці цикли Ф. Якименка («Три п'єси на українські теми»), С. Борткевича («Маріонетки», «З мого дитинства», «Маленький мандрівник») та ін., які адресовані відповідній виконавській та слухачській аудиторії.

Від третього випуску серії додавалися рубрики, присвячені поліфонічним жанрам, жанрам варіації і сонати, етюдів і прелюдій (прелюду). Загалом було розширено і хронологічні рамки: від митців долисенківської доби, М. Лисенка, композиторів ХХ ст. – до творів наших сучасників, зокрема, видрукуваних з дозволу авторів (І. Небесного, А. Кармазіна, А. Школьнікової, випускниці нашого університету І. Павлик [15]).

Включення зразків сонатної форми дозволило провести співставлення Сонати *B-dur* Д. Бортнянського та першої частини Сонатини *a-moll* М. Колесси (1939).

Перший твір – приклад ранньокласичного стилю, позначений впливом італійської інструментальної сонати,

оперної увертюри, клавірних сонат Й.-К. Баха, впливом мангеймської та віденської шкіл. Загалом, «образний сфері клавірних творів Д. Бортнянського притаманний світлий, життєрадісний характер, жвавість руху, динамізм, що співіснує з грайливою або кантиленною лірикою. Їй не притаманні конфліктність чи драматичні колізії, що наближає до клавірної музики В.-А. Моцарта» [15, с. 97]. Однак ми можемо виразно почути інтонації українського мелосу.

Твір М. Колесси – зразок яскраво національного «наповнення» форми сонатного *allegro*. У цій частині під авторською назвою «Слідами Довбуша» домінує мелос із яскраво вираженими фольклорними ознаками (т. зв. «гуцульський» лад, ритмоформули коломийки, «гуцулки» та аркана, наслідування звучання народного інструментарію та традицій музикування із обігруванням «колінцями» та ін.).

Таким чином, на прикладі обох сонат можемо прослідкувати різний рівень наповнення класичної форми українськими музичними інтонаціями та ритмоформулами.

Наведемо приклад одного з практичних занять у курсі «Основи музично-педагогічних досліджень» (бакалаври другого курсу навчання), присвяченого методикам аналізу-інтерпретації музики, де студенти ілюстрували два взірці варіаційного жанру: «Українка» (варіації) Й. Витвицького та «Варіації на тему української народної пісні» Н. Лагодюк.

На початку заняття, як завершального етапу пошукового проекту, студенти захищали презентацію з історії жанру, типів варіацій, розвитку жанру в українській фортепіанній музиці. На основі аналізу виконань обох творів студенти мали змогу компаративного аналізу творів, розділених у часі майже на півтора століття, належних до різних стилів.

У варіаціях Й. Витвицького народно-пісенна основа поєднується із розвинутою віртуозністю, де використані різноманітні фактурні прийоми орнаменталізації мелодії та ритмічного варіювання теми, широкий динамічний діапазон розгортання теми-образу, що є характерним для західноєвропейських традицій

презентації жанру варіацій. «Розвинений віртуозний стиль твору, насичений пасажами, стрибками, гамоподібними злетами у швидкому темпі, акордовими послідовностями і мелізмами, близький до романтичного піанізму Ф. Шопена, Ф. Ліста. Однак, у них відчутна народно-пісенна мелодика, імітація рис народного інструментального музикування» [14, с. 71].

Варіації Н. Лагодюк демонструють нове «бачення» цього традиційного жанру. Твір є прикладом сучасного трактування форми варіацій, ритмічного і гармонічного «осучаснення» і самого мелодичного зерна. Жартівливий, запальний характер теми переданий різноманітною палітрою штрихів (*legato, staccato, non legato*, частими акцентами). Попри те, що твори є видом «строгих» варіацій, будуються за логікою ускладнення фактури, піаністичних завдань, емоційного наростання, характерним є насичення цікавими гармонічними хроматизованими побудовами.

Таким чином, можемо прослідкувати різні рівні контрасту (стилю, фактури, виконавських прийомів та ін.) на прикладі одного жанру з народнопісенною основою.

На прикладі згадуваних вище варіацій Й. Витвицького нами також проводилася експериментальна робота над формуванням емоційного інтелекту майбутнього вчителя мистецьких дисциплін із використанням методу створення узагальнених «емоційних партитур», оскільки музично-інтонаційне та фактурне наповнення окремих варіацій дозволяє нам згрупувати їх в окремі «міні-цикли» із своєю логікою і драматургією [14, с. 72–74].

Наведемо витримки з тексту посібника. Тема варіацій – «елегійно-романсова за характером, тому в її інтонуванні необхідно прагнути гнучкої кантিলени, мелодико-ритмічної пластичності, чіткої диференціації мелодії і супроводу» [14, с. 72].

У першій варіації «увагу слід звернути на зміну ритмічного малюнку теми. Пунктирний ритм, підкреслення долей (>, sf, форшлаги) надає мелодії більш схвильованого характеру. У другій варіації різко змінюється темп і характер (*Risoluto*, $m=112$), тема звучить у

нижньому регістрі, далі прослідковується у верхніх, опорних звуках фігурацій правої руки. Ця варіація є своєрідною кульмінацією першого «міні-циклу» [14, с. 73].

Третя варіація більш «пасторально-го» плану «повертає слухача до елегантного викладу теми терціями в нижньому регістрі, однак на фоні постійних трелей у верхньому регістрі з елементами віртуозної каденції (*a piacere*). Ліричну «пейзажну» картину різко змінює четверта варіація (*Allegro m=100*), побудована на стрімкому русі тріолей у партіях обох рук із динамічним наростанням, створюючи ілюзію бурхливого поривання вітру (чи схвильованого стану душі)» [14, с. 73].

Наступний «міні-цикл» розпочинається п'ятою варіацією, написаною в повільному темпі (*Adagio*) і в однійменному мажорі (*E-dur*). «Поетичний, ніжний за настроєм дует (*dolce leggerissimo*), «освітлений» віртуозними фіоритурами та каденціями, легкими форшлагами, трелями, через коротку паузу переходить у стрімкий фінал. Заклучна частина, яка у свою чергу теж містить 3 контрастні епізоди (*Allegro, Andante, Vivo*), є найбільш динамічним розділом у драматургічному відношенні. Як у калейдоскопі, у ній вгадуються, стрімко змінюються і зникають, ніби вичерпавши чи навпаки утвердивши себе, елегантний та віртуозний образи теми» [14, с. 73].

Для роботи із використанням методу створення узагальнених «емоційних партитур» актуальними є програмні циклічні форми українських композиторів, пов'язані із народним мелосом, танцювальними жанрами, суміжними видами мистецтва, де авторські назви можуть послужити певними «епіграфами». Серед них: «Три ескізи» М. Лисенка, «Буковинська сюїта» А. Кос-Анатольського, «Три коломийки» М. Колесси, «Акварелі» Ф. Надененка, «Волинські акварелі» М. Вериківського, «Київський триптих» Б. Фільц, Партита № 5 М. Скорика та ін.

Збагаченню виконавського і музично-аналітичного досвіду студентів можуть служити підбірки зразків певного жанру. Так, у шостому випуску представлено зразки жанру прелюдії

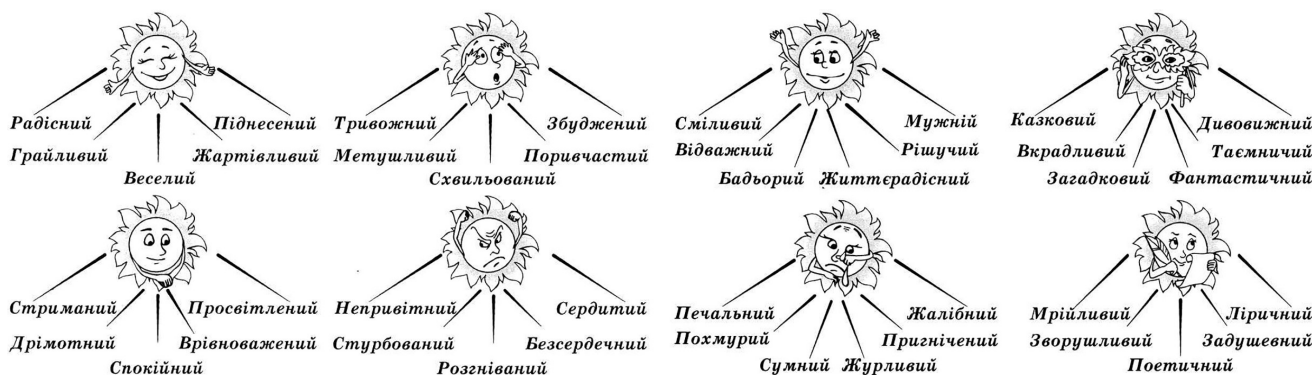
із творчості Р. Глієра, М. Вілінського, Ф. Надененка, В. Косенка, І. Берковича, А. Кос-Анатольського, Ю. Шуровського як певні віхи становлення жанру в його історичній ретроспективі. Цю ідею продовжено в підготовленому восьмому випуску, де представлено компаративний аналіз прелюдій братів Федора та Якова Якименків (Я. Степового) [16].

Усі представлені нами навчально-методичні посібники включають значний об'єм інформативного, дидактичного та методичного матеріалу: короткі відомості про авторів репрезентованих творів, джерельні посилання; публікації методичного плану: рекомендації щодо виконання включених творів із елементами цілісного, виконавського та художньо-педагогічного аналізу, історії становлення репрезентованого жанру в українській фортепіанній літературі; матеріали, адресовані педагогам-піаністам; таблиці, глосарії та ін.

Оскільки посібники активно використовуються у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, до змісту випусків включені матеріали, присвячені сучасним засадам навчальної дисципліни «Мистецтво» для загальноосвітніх шкіл (до групи розробників якої входила і авторка статті), методики організації слухання музики школярами. Серед них і авторська методика аналізу-інтерпретації музики [2; 4], втілена в серії «Щоденник музичних вражень», у посібнику-зошиті «Про що і як розповідає музика» [3] (іл. 1).

Ілюстрація 1. Обкладинка посібника-зошита «Про що і як розповідає музика»

Ілюстрація 2. «Сонечка настрою»

Зазначений посібник-зошит включає наступні рубрики: «Мова музики» (с. 6–9, «Метр. Темп. Ритм»; с. 10–14, «Лад. Регістр. Тембр. Динаміка»; с. 15–17, «Мелодія. Гармонія. Фактура» із відповідними поясненнями та завданнями репродуктивного, творчо-пошукового рівнів); «Подорож країною інтервалів» (с. 18–27, із відповідними поясненнями та завданнями репродуктивного, творчо-пошукового рівнів, розмальовуванням запропонованих «образів» інтервалів, створенням власних та ін.).

Наведемо авторський текст до назв і змісту останньої рубрики **«Щоденник музичних вражень»**:

«Юний друже! Познайомившись із основними засобами музичної мови, тим, **Як?** розповідає музика, перейдемо до розділу, в якому ти самостійно спробуєш визначати **Про що?** розповідає музика. У цьому тобі допоможе Слухачик – персонаж «Щоденника музичних вражень».

Познайомся із завданнями-рубриками! (Таблиця 1).

У першій рубриці – записуватимемо **назви та авторів творів**.

У другій – **тип музики та виконавців**.

Ти уже знаєш основні **типи музики**:

● **народна**, яка створювалася народними митцями й усно передавалася з покоління в покоління. Тепер вона звучить у побуті, у виконанні самодіяльних чи фольклорних колективів. Це найдавніший тип музики. Саме народна музика, як і рідна мова в літературі,

найбільш яскраво представляє національну культуру;

● **класична**, яку створювали і записували композитори. До класичної (перекладаємо як «зразкової») відносять кращі музичні твори композиторів різних країн і різних епох. Ці твори є доскональними за музичною формою, за змістом художніх образів і естетичних переживань. Вони є різними за **жанрами** («родами») музики, звучать на сценах театрів опери та балету, у концертних залах філармоній. Ці твори виконують професійні виконавці;

● **естрадна** (популярна), яку створюють сучасні композитори й аматори (любителі музики). Ці твори звучать з естрадних сцен, з популярних теле- та радіоефірів у виконанні естрадних виконавців та музичних гуртів;

● **духовна** музика, яка звучить під час богослужінь у хоровому викладі а capella («а капела» – «без супроводу») або в супроводі органа.

У третій рубриці **«Виразові засоби»** вказуй основний темп твору (та його різкі зміни), основну гучність твору (та її зміни), форму твору (одночастинна, двочастинна, рондо, варіації, куплетна та інші, з якими ти вже познайомився на уроках музики).

Це допоможе тобі виконати наступні завдання рубрик. У четвертій рубриці **«Настрій, який втілює»** намалюй чи просто обери «сонечко настрою» із відповідним «промінчиком», який передає

настрій прослуханого музичного твору (іл. 2).

Цікавим є завдання п'ятої рубрики **«Почуття, які викликає»**.

Ти зможеш скористатися словничком визначення почуттів, намалювати до папки «Кольорові звуки» власний малюнок, згадати схожу за «емоційним знаком» відому картину, скульптуру, архітектурну споруду (можливо, вкласти їх копії до папки). Можливо, тобі згадається близький за «емоційним знаком» літературний персонаж? Запиши його ім'я та назву твору, його автора.

Наш Слухачик дуже чекає на твої творчі знахідки!

Читаючи словничок, разом із вчителем чи вдома з батьками, поміркуй, біля яких слів ти б намалював «+» (чи якийсь значок, що вкаже на твоє бажання розвивати в себе такі почуття) і «-» (чи якийсь значок, що вкаже на твоє бажання позбавитися таких почуттів).

Які з обраних ти поставив би найпершими в образі твого улюбленого героя з відомих творів літератури, образотворчого мистецтва, театру чи кіно?

І ось найскладніше завдання, яке допоможуть виконати усі попередні, – **«Власна назва твору»** (шоста рубрика).

Ми разом із Слухачиком пропонуємо тобі стати «помічником композитора». Як саме? Зрозуміти зміст пісні, романсу, хорового твору допоможе текст, складений поетами. Слухаючи інструментальний твір, ти часто задумуєшся, чому саме так назвав його композитор? Напевно, він хотів дати тобі «ключик» до його сприйняття. Адже назва «Марш дерев'яних солдатиків», «Пасторальна», «Ранок», «Дзвони», «Вітер на рівнині» та інші безпосередньо «введуть» тебе

Таблиця 1

Назва та автор твору	Тип музики. Виконавці	Виразові засоби	Настрій, який втілює	Почуття, які викликає	Власна назва твору
----------------------	-----------------------	-----------------	----------------------	-----------------------	--------------------

Таблиця 2

«Слухаський щоденник» I

Автор, назва твору	епоха, національна школа	жанр	форма	інтонаційно-емоційний зміст	відповідні музично-виразові засоби	власна назва твору
--------------------	--------------------------	------	-------	-----------------------------	------------------------------------	--------------------

«Слухаський щоденник» II

Автор, назва твору	емоції	почуття	естетичні категорії	власна назва твору	твори інших видів мистецтва, схожі за «емоційним знаком»
які викликає прослуханий твір					

до відповідного кола образів, з яких ти обереш саме свій, близький тобі. Такі твори, у яких є авторська назва, ми називаємо **програмними**.

Своєрідним «ключиком» часто виступає і назва інструментального жанру: «колискова», «вальс», «пісня без слів», «баркарола» («пісня на човні»), «скерцо» («жарт») та багато інших, з якими ти ще будеш знайомитися. Але як же цікаво стати «помічником композитора», обрати власну назву твору! Спробуй!» [3, с. 28–34].

Наведемо форми «Слухаського щоденника», орієнтовані для роботи із школярами основної школи [16, с. 101]. (Таблиця 2).

Актуальними для такого виду роботи є мініатюри із авторською назвою, із узагальненою програмою, закладеною в жанрі. Вважаємо, що цінним виконавським і дидактичним репертуаром є мініатюри сучасних українських композиторів із притаманною їм стилістикою та жанровою характерністю, із яскравою емоційною образністю. Серед авторів такого репертуару назвемо наступних: О. Білаш, Б. Фільц, Ж. Колодуб, Я. Бобалік, В. Квасневський, В. Філіпенко, Б. Севастьянов, Л. Жульєва, О. Бордюгова, О. Кимлик, Л. Шукайло, В. Гончаренко, С. Гримальський, І. Гайдено, Р. Лісова та ін.

Так, у процесі підготовки студентів до роботи із молодшими школярами із використанням «Щоденника музичних вражень», для підготовки магістерських робіт нами пропонувалися мініатюри із циклу «Фортепіанні замальовки» (Тернопіль, 2011) згадуваної вище І. Павлик, де відображено привабливий казковий світ, образи навколишньої природи, яскраві святкові переживання очима сучасних дітей, з доступними й актуальними для них ритмами, гармоніями

і мелодикою. Яскравому образному сприйняттю та виконанню мініатюр значною мірою сприяють «авторські підказки» – програмні назви мініатюр, серед яких образи-персонажі, образи як пейзажні, сюжетні та настроєві замальовки; образи, пов'язані із сучасними стилями та ритмами.

Дві мініатюри включені нами до сьомого випуску посібників [15]. Це «Джазова п'єса» (приклад сучасної стилістики) та «Спогади» (це, за словами авторки, «найбільш «дорослий» твір з усієї збірки, романтично-ліричного характеру, з виразною мелодією та емоційною кульмінацією») [15, с. 115]. Ці мініатюри цікаві для сприймання, для активізації творчих здібностей, асоціативної та емоційно-ціннісної діяльності школярів, зокрема, для заповнення рубрик з вибору відповідного «сонечка настрою», визначення почуттів, які викликає музика, і особливо – створення «власної назви» мініатюри. Так, до мініатюри «Спогади» школярі пропонували асоціативні жанрові та настроєві назви «Лірична пісня», «Сумний спів», «Роздум», «Мрія», «Спомини», «Легічний вечір», «Вечір біля моря», «Сонечко сідає», «Прощання» та інші.

Інший, монографічний, тип посібника репрезентує навчально-методичний посібник «Фортепіанні твори М. Вериківського», приурочений до 120-річчя від дня народження композитора, уродженця м. Кременця на Тернопіллі. До нього увійшли твори, які вже були видрукувані; тексти із архівних фондів ЦНБУ імені В. Вернадського; раритетні нотодруки [13].

До посібника включено статтю «Фортепіанні твори М. Вериківського: семантика і стилістика», методичні рекомендації щодо виконання творів, рекомендовану літературу, представлено архівні фонди,

пов'язані із темою, систематизовані матеріали ювілейних збірників Всеукраїнських науково-практичних конференцій, наукових публікацій та ін. [13].

Цінним матеріалом в укладанні посібника стали спогади О. Вериківської (з якою автор спілкувалася на І-й конференції Асоціації піаністів-педагогів України, Харків, 1992), її публікації щодо виконання відомих «Волинських акварелей» та циклу прелюдій. Зазначимо, що авторський рукопис циклу із написом «П'ять фортеп'яних мініатюр на білих клавішах» зберігається сьогодні в архівах Кременецького краєзнавчого музею. Цікаві експонати представлені також у музеї М. Вериківського, відкритому до ювілею композитора у приміщенні Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка.

Крім згадуваних вище «Волинських акварелей», чотирнадцяти маленьких прелюдій, до посібника увійшли шість варіацій з балету «Весняна казка», «Гуцульський танець» та «Два танці», цикл «Веснянки» («Коло», «Зелений шум», «Ягілочка», «Молода») з цього ж балету. Представлено мініатюри «Ягілочка», «Етюд», «Танець», «Войовничий марш» як зразки творчості міжвоєнного періоду, у яких відбилися полістилістичні тенденції фортепіанної творчості українських композиторів, зокрема, поєднання пізньоромантичних, конструктивістських, фольклорно-етнографічних характеристик [13].

Таким чином, стисло висвітлені вище тематично-жанровий та монографічний підходи до укладання навчально-методичних посібників дозволяють цілісно представити картину становлення українського фортепіанного репертуару, різних етапів творчості окремих композиторів.

Висновки. Представлені серії авторських навчально-методичних посібників із творів українських композиторів, укомплектованих за стильовим і жанровим підходами, за монографічним принципом, схвальні відгуки на них педагогів мистецьких закладів і вчителів-практиків демонструють широкі можливості їх використання. Зокрема як: актуального матеріалу для виконавської і навчально-педагогічної

практики в спеціалізованих мистецьких закладах; варіативного репертуару для організації уроків музичного мистецтва на етапі слухання музики; матеріалу для підготовки до педагогічної практики, створення дослідницьких проєктів, написання курсових і магістерських робіт. Матеріали серії авторських навчально-методичних посібників активно використовуються під час читання лекцій на курсах підвищення кваліфікації, проведення тренінгів, майстер-класів тощо.

Перспективи подальших досліджень. Упровадження фахової репертуарної та методичної літератури на матеріалі творів українських композиторів не лише сприяє збагаченню репертуарних списків, а й забезпечує необхідною музикознавчою та методичною інформацією, що служить основою для інтерпретації творів, для подальшого дослідження та компаративного аналізу картини становлення стилів та жанрів фортепіанної музики в Україні.

Таким чином, актуальним завданням відповідно до вимог сучасної мистецької освіти та культурно-мистецької практики і надалі залишається оновлення репертуарного матеріалу, підготовка необхідного музикознавчого та методичного забезпечення з метою формування творчої особистості майбутнього виконавця та педагога, популяризатора української музичної спадщини.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

- Барнич Ярослав. Вибрані твори : навч.-метод. посіб. / редактор-упорядник, вст. ст. Людомир Філоненко. Дрогобич : Посвіт, 2016. 140 с.
- Гринчук І. П. Інноваційний підхід до організації слухання музики. *Мистецтво та освіта*. 2004. № 4 (34). С. 13–16.
- Гринчук І. П. Про що і як розповідає музика : посібник-зошит. Тернопіль : Астон, 2013. 60 с.
- Гринчук І., Бурська О. Проблеми музичного мислення : теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу і ейдосу : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 224 с.
- Кашкадамова Н. Б. Фортепіанно-виконавське мистецтво України : Історичні нариси. Львів : КІНПА-ТРІ ЛТД, 2017. 616 с.
- Клин В. Українська радянська фортепіанна музика. Київ : Наукова думка, 1980. 314 с.
- Козаренко О. Феномен української національної музичної мови. *Українознавча бібліотека НТШ*. Число 15. Львів : 2000. 286 с.
- Корній Л. П., Сюта Б. О. Українська музична культура. Погляд крізь віки. Київ : Муз. Україна, 2014. 592 с.
- Масол Л. Загальна мистецька освіта : теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
- Михайлов М. К. Этюды о стиле в музыке : Статьи и фрагменты. Ленинград : Музыка, 1990. 288 с.
- Муха А. Композитори України та української діаспори. Київ : 2004. 352 с.
- Українська фортепіанна музика. Педагогічний репертуар для дітей та юнацтва. Частина III. / упорядники Т. Завадська, О. Козачук. Київ : Муз. Україна, 2010. 184 с.
- Фортепіанні твори М. Вериківського : навч.-метод. посіб. / упоряд. : І. Гринчук, О. Горбач. Тернопіль : Астон, 2016. 106 с.
- Фортепіанні твори українських композиторів : навч. посіб. / упоряд. : І. Гринчук, О. Горбач. Тернопіль : Астон, 2015. 96 с.
- Фортепіанні твори українських композиторів : навч. посіб. Випуск 7. / упоряд. : І. Гринчук, О. Горбач. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2019. 120 с.
- Фортепіанні твори українських композиторів : навч. посіб. Випуск 8. / упоряд. : І. Гринчук. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2021. 108 с.
- Fortepianni tvory M. Verykivs'koho : navchal'no-metodychnyy posibnyk [Piano works of M. Verykivsky] (2016) / Uporyad. : I. Hrynchuk, O. Horbach. Ternopil' : Aston. 106 p. [in Ukrainian].
- Fortepianni tvory ukrainskykh kompozytoriv : navchalnyi posibnyk (2015). [Piano works of Ukrainian composers: tutorial- Issue 5] / uporiad. : I. Hrynchuk, O. Horbach. Ternopil' : Aston., 96 p. [in Ukrainian].
- Fortepianni tvory ukrainskykh kompozytoriv : navchalnyi posibnyk (2019). – Vypusk 7 [Piano works of Ukrainian composers: tutorial- Issue 7] / uporiad. : I. Hrynchuk, O. Horbach. Ternopil : FOP Osadca Ju.V., 120 p. [in Ukrainian].
- Fortepianni tvory ukrainskykh kompozytoriv : navchalnyi posibnyk (2021). – Vypusk 8 [Piano works of Ukrainian composers: tutorial- Issue 7] / uporiad. : I. Hrynchuk. Ternopil : Osadca Ju.V., 108 p. [in Ukrainian].

References:

- Barnych Yaroslav (2016). Vybrani tvory : navchal'no-metodychnyy posibnyk [Yaroslav Barnich. Selected works: educational and methodical manual] / Redaktor-uporyadnyk, vst. st. Lyudomyr Filonenko. Drobobych Posvit, 2016. 140 p. [in Ukrainian].
- Hrynchuk, I. (2004). Innovatsiynyy pidkhyd do orhanizatsiyi slukhannya muzyky [Innovative approach to the organization of listening to music] // Mystetstvo ta osvita. 2004. № 4 (34). Pp. 13 - 16. [in Ukrainian].
- Hrynchuk, I. (2013). Pro shcho i yak rozpovidae muzyka : Posibnyk-zoshyt [What Music Tells You About: A Workbook Notebook] / I.P. Hrynchuk. Ternopil : Aston. 56 p. [in Ukrainian].
- Hrynchuk I., Burska O. (2008). Problemy muzychnoho myslennia: teoriia i metodyka rozvytku. Dialektyka muzychnoho lohosu i eidosu: Navchalno-metodychnyi posibnyk [Problems of Musical Thinking: Theory and Methods of Development. Dialectics of music logos and eidos]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. 224 p. [in Ukrainian].
- Kashkadamova, N. B. (2017). Fortepianno-vykonavske mystetstvo Ukrainy. Istorychni narysy [Fortepian-performing arts of Ukraine. Historical Essays]. Lviv: KINPATRI LTD, 616 p. [in Ukrainian].
- Klyn, V. (1980). Ukrainska radianska fortepianna muzyka [Ukrainian Soviet piano music]. Kyiv, 314 p. [in Ukrainian].
- Kozarenko, O (2000). Fenomen ukrayins'koyi natsional'noyi muzychnoyi movy. [The phenomenon of the Ukrainian national musical language.] L'viv: Ukrainoznavcha biblioteka NTSH. Chyso 15. 286 p. [in Ukrainian].
- Kornii, L.P., Siuta, B.O. (2014). Ukrainska muzychna kultura. Pohliad kriz viky [Ukrainian music culture. A look through the ages]. Kyiv: Muzychna Ukraina, 592 p. [in Ukrainian].
- Masol, L. (2006) Zahal'na mystets'ka osvita : teoriya i praktyka : monohrafiya [General art education: theory and practice: monograph] / L. Masol. K. : Promin', 432 p. [in Ukrainian].
- Mikhaylov, M. K. (1990). Etyudy o stile v muzyke : Stat'i i fragmenty [Etudes about style in music: Articles and fragments] / M. Mikhaylov. L. : Muzyka. 288 p. [in Russian].
- Mukha, A. (2004). Kompozytory Ukrainy ta ukrainskoi diaspory [Composers of Ukraine and the Ukrainian Diaspora]. Kyiv, 352 p. [in Ukrainian].
- Ukrainska fortepianna muzyka. Pedahohichnyi repertuar dla ditei ta yunatstva (2010). Chastyna III. [Ukrainian piano music. Pedagogical repertoire for children and youth. Part III]. /uporiadnyky T. Zavadsk, O. Kozachuk. Kyiv: Muzychna Ukraina, 184 p. [in Ukrainian].

Iryna Pavlivna Hrynchuk, PhD (Pedagogy), Associate Professor of the Department of Musicology and Methods of Music Art, Volodymyr Hnatuk Ternopil National Pedagogical University, Ukraine; iryna.hk77@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-5383-8665>
Instrumental music of Ukrainian composers: style and repertuary aspects

The problem of theoretical and performing analysis and interpretation of works by Ukrainian composers determines such an aspect as the representation of works in the relevant repertoire collections, which have a certain educational and methodological support.

The purpose of the article is to present the author's approaches to the compilation of educational and methodical literature from the works of Ukrainian composers on the example of piano literature and instrumental arrangements.

The main theoretical approaches to the category «national musical style», «phenomenon of the Ukrainian musical language» are highlighted. The problem of repertoire of professional performing instrumental individual and ensemble classes, informative musicological and methodical support of teaching aids is posed.

Attention is focused on the piano repertoire of works by Ukrainian composers in stylistic, genre, interpretive terms as a problem of textbook creation. The content of a series of author's educational and methodical manuals from the works of Ukrainian composers, completed according to stylistic and genre approaches, according to the monographic principle.

The chronological framework of the presented repertoire covers the works of composers – predecessors of M. Lysenko, – to contemporary artists, representing different regions of Ukraine.

The ways of using the works of Ukrainian composers as experimental material in the process of forming emotional intelligence, professional competencies of future music teachers, in the process of preparation and passing of pedagogical practice are highlighted.

The author's approaches to the methodological support of the process of listening to music by students are presented, in particular on the example of the developed manual-notebook.

Conclusions are made about the relevance and prospects of this type of educational and methodological products to ensure the process of training future music teachers, organizers of educational and socio-cultural activities.

Key words: instrumental music, Ukrainian composers, performing and pedagogical repertoire, textbooks.

Дата надходження до редакції 04.04.2021 р.